

Norr Nävde

RAÄ 127 m.fl.
Grytnäs socken
Arkeologisk utredning

Greger Bennström

Inledning

Skanska Sverige AB planerar en bergtäkt på en ca 185 000 m² stor del av fastigheten Norr Nävde 3:12 nordväst om Avesta (fig. 1). Med anledning av dessa planer genomförde Dalarnas museum under oktober 2010 en arkeologisk utredning för att klarlägga fornlämningsbilden. Utredningen skedde i enlighet med Länsstyrelsen Dalarnas beslut, dnr 431-4262-10 och med Skanska Sverige AB som uppdragsgivare.

Syfte

Syftet med utredningen var att utreda i vilken omfattning fornlämningar skulle kunna komma att beröras av den planerade exploateringen samt att översiktligt fastställa och beskriva lämningarnas karaktär och omfattning. Utredningens resultat ska även kunna användas vid upprättandet av undersökningsplan för eventuella fortsatta arkeologiska undersökningar.

Metod

Innan fältarbetet satte igång gjordes en översiktlig studie av historiskt kartmaterial för utredningsområdet. Själva fältarbetet bestod av en fördjupad fornminnesinventering.

Kunskapsläge

Sedan tidigare fanns fyra lämningar registrerade i Riksantikvarieämbetets digitala fornminnesregister (FMIS), vilka tangerade eller låg strax utanför utredningsområdet. Dessa bestod av ett gruvområde/stenbrott (RAÄ-nr 127), en kolbotten (RAÄ-nr 186), en skärpning (RAÄ-nr 194) och ett grustag (RAÄ-nr 206). För fullständig beskrivning av lämningarna se bilaga. Flera lämningar av samma typ påträffades i närområdet vid en tidigare utredning som Dalarnas museum deltog i (Björck m.fl. 2006).

Undersökning

En sökning av historiska kartor gjordes i Lantmäteriets kartdatabas Arkivsök. Endast en relevant karta påträffades, nämligen laga skifteskartan över ägorna till Abrahamsbo och Norr Nävde från 1851 (20-GRY-61).

Den fördjupade fornminnesinventeringen utfördes 2010-10-13. Hela utredningsområdet genomströvades med relativt täta slag, ca 10-50 meters mellanrum beroende på terräng och vegetation. Nya relevanta lämningar lägesbestämdes med GPS, kopplad till en handdator med underlagskartor, och beskrevs enligt Riksantikvarieämbetets praxis. De tidigare registrerade lämningarna besöktes för kontroll av läge och beskrivning.

Undersökningsområdet bestod till största delen av kuperad stenig till blockig morän med berg i dagen, och i sydvästligaste delen flack sandmark. Vegetationen bestod mest av gles barrskog samt ett slybeväxt hygge längst i sydväst.

Resultat

Varken laga skifteskartan eller ekonomiska kartan från 1963 indikerade några lämningar. Inventeringen resulterade i att totalt tre nya lämningar kunde registreras. De bestod av två mindre gränsrösen (nr 1 och 2) i nordöstra respektive sydöstra delen av undersökningsområdet samt en kolbotten efter resmila (nr 3) på gränsen till

undersökningsområdet i sydväst. Redan registrerade lämningar stämde bra med de uppgifter som fanns sedan tidigare. Gruvområdet/stenbrottet, RAÄ-nr 127, tangerar områdesgränsen medan de övriga lämningarna ligger strax utanför. Se figur 2. För en fullständig beskrivning av lämningarna se bilaga.

Tolkning

Det ena gränsröset (nr 2) stämmer överens med en gräns som finns markerad på laga skifteskartan av år 1851 och ekonomiska kartan av år 1963, men som nu upphört. Det andra röset (nr 1) likande nr 2 med tanke på utseende och trolig ålder men verkar inte ligga i någon gräns varför dess funktion är något oklar.

Kolbotten (nr 3) var inte helt lätt att typbestämma. Formen var varken tydligt rund eller rektangulär, utan närmast oval. Men det troligaste är ändå att den utgör resterna efter en resmila.

Bedömning

Samtliga nyregistrerade lämningar bedöms som övriga kulturhistoriska lämningar. Gränsröset nr 2 ligger visserligen i gräns som upphört, vilket rent tekniskt innebär att det skulle kunna klassas som fast fornlämning, men då det är enkelt till sin konstruktion och inte kan beläggas längre tillbaks än till 1851 blir ändå bedömningen att bör klassas som övrig kulturhistorisk lämning.

Även de tidigare registrerade lämningarna är alla bedömda som övriga kulturhistoriska lämningar och det finns ingen anledning att ändra på den bedömningen.

Dalarnas museum bedömer att de lämningar som finns inom eller i anslutning till undersökningsområdet ej är lagskyddade fasta fornlämningar.

Sammanfattning

Skanska Sverige AB planerar en bergtäkt på en del av fastigheten Norr Nävde 3:12. Dalarnas museum fick därför i uppdrag att utföra en fördjupad fornminnesinventering för att klargöra fornlämningsbilden inom planerat exploateringsområde.

Inför fältarbetet utfördes en översiktlig studie av historiskt kartmaterial. Själva fältarbetet utfördes i under en dag i oktober 2010. Tre nya lämningar kunde registreras. De bestod av två gränsröset och en kolbotten. Sedan tidigare fanns fyra lämningar registrerade i direkt anslutning till undersökningsområdet, ett gruvområde/stenbrott, en kolbotten, en skärpning och ett grustag.

Samtliga lämningar bedöms vara övriga kulturhistoriska lämningar.

Referenser

Björck, Eriksson, Ulfhielm och Sandberg. 2006. Naturgas Mellansverige Avesta/Säter till Gävle. Kulturgeografisk förstudie. Gävle, Sandviken, Hofors, Avesta, Hedemora och Sätters kommun, Gävleborgs och Dalarnas län 2006. Rapport Länsmuseet Gävleborg 2006:04.

Arkiv

FMIS. Riksantikvarieämbetets fornminnesinformation. www.fmis.raa.se
Lantmäteriet, www.lantmateriet.se, arkivsök: 20-GRY-61

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer: 431-4262-10

Länsstyrelsens beslutsdatum: 2010-08-03

Ekonomiskt kartblad: 12G 5d SV

Socken: Grytnäs

Fornlämning, raä nr: 127, 186, 194 och 206

Fastighet: Norr Nävde 3:12

Koordinater, SV (RT 90, 2,5 gon V): X-66 77 500 / Y-15 15 450

Höjd (RH 70): 149-190 m.ö.h.

Uppdragsgivare: Skanska Sverige AB

Utförandetid: 2010-10-13

Total yta: ca 185 000 m²

Fälttid: 9 tim

DM projektnummer: 1458

DM diarienummer: 68/10

Arkeologisk personal: Greger Bennström

Projektansvarig: Fredrik Sandberg

Dokumentationsmaterialet förvaras på Dalarnas museum. Inga fynd tillvaratogs.

Bilaga

Nyregistrerade lämningar

1

Gränsröse? ovalt 1,0x0,8 m (NNO-SSV) och 0,3 m h, bestående av 0,15-0,40 m st stenar. Oklar funktion då det ej ligger i någon känd gräns. Kuperad stenig och blockrik moränmark med berg i dagen. Skogsmark, yngre blandskog. 185-190 m.ö.h.

Övrig kulturhistorisk lämning.

2

Gränsröse, runt, 0,8 m diam och 0,2 m h, bestående av 0,2-0,3 m st stenar. Något raserat i samband med skogsbruk. Gräns enligt laga skifteskarta av år 1851 (20-GRY-61). SV-sluttande blockrik moränmark. Skogsmark, hyggeskant. 145-150 m.ö.h.

Övrig kulturhistorisk lämning.

3

Kolbotten efter resmila? oval, 11x8 m (N-S) med ojämn yta. Stybbdiken i Ö och V, 8 resp. 11 m l, bågformade, 1-2 m br och intill 0,5 m dj. I N är en flack stybbgrop 5x3 m och 0,3 m dj. I SÖ två mindre stybbgropar 1,5 m diam och 0,7 m dj. Oklar avgränsning åt S. Beväxt med 11 tallar och 8 granar samt några enbuskar. Flack sandmark vid foten av SV-sluttande moränmark. Skogsmark, barrskog. 140-145 m.ö.h.

Övrig kulturhistorisk lämning.

Tidigare registrerade lämningar

RAÄ-nr 127.

Gruvområde, bestående av 1 gruvhål (?) och 1 skrotstensvarp. Gruvhål (?), 6x3 m st (SV-NÖ), och intill 2,5 m dj vid den SÖ brutna sidan. Inga borrhål. Eventuellt tillmakat, då berget ställvis förefaller skörbränt. I gruvhålets NV kant är ett skrotstensvarp, 6x3 m st och intill 1 m h. Möjligen ett kalkstensbrott.

Övrig kulturhistorisk lämning.

RAÄ-nr 186.

Kolbotten, troligen rund, 15 m diam och 0,6 m h. Omgiven av fyra stybbgropar 2-4x1-2 m och 0,5 m dj. I centrum av kolbotten är en grop 3x3 m och 0,9 m dj. Troligen resmila.

Övrig kulturhistorisk lämning.

RAÄ-nr 194.

Skärpning, 20x15 m (VNV-ÖSÖ). I nedre delen av en sluttning är två ingrävningar gjorda så att berget kommit i dagen. Den nedre är 10 m l (VNV-ÖSÖ) och 0,6 m dj, den övre är otydligare men ca 7 m l (Ö-V) och 0,5 m dj. Nedanför grävningarna är jord och sten. Det går inte att avgöra om själva berget har brutits. Malmprospektering?

Övrig kulturhistorisk lämning.

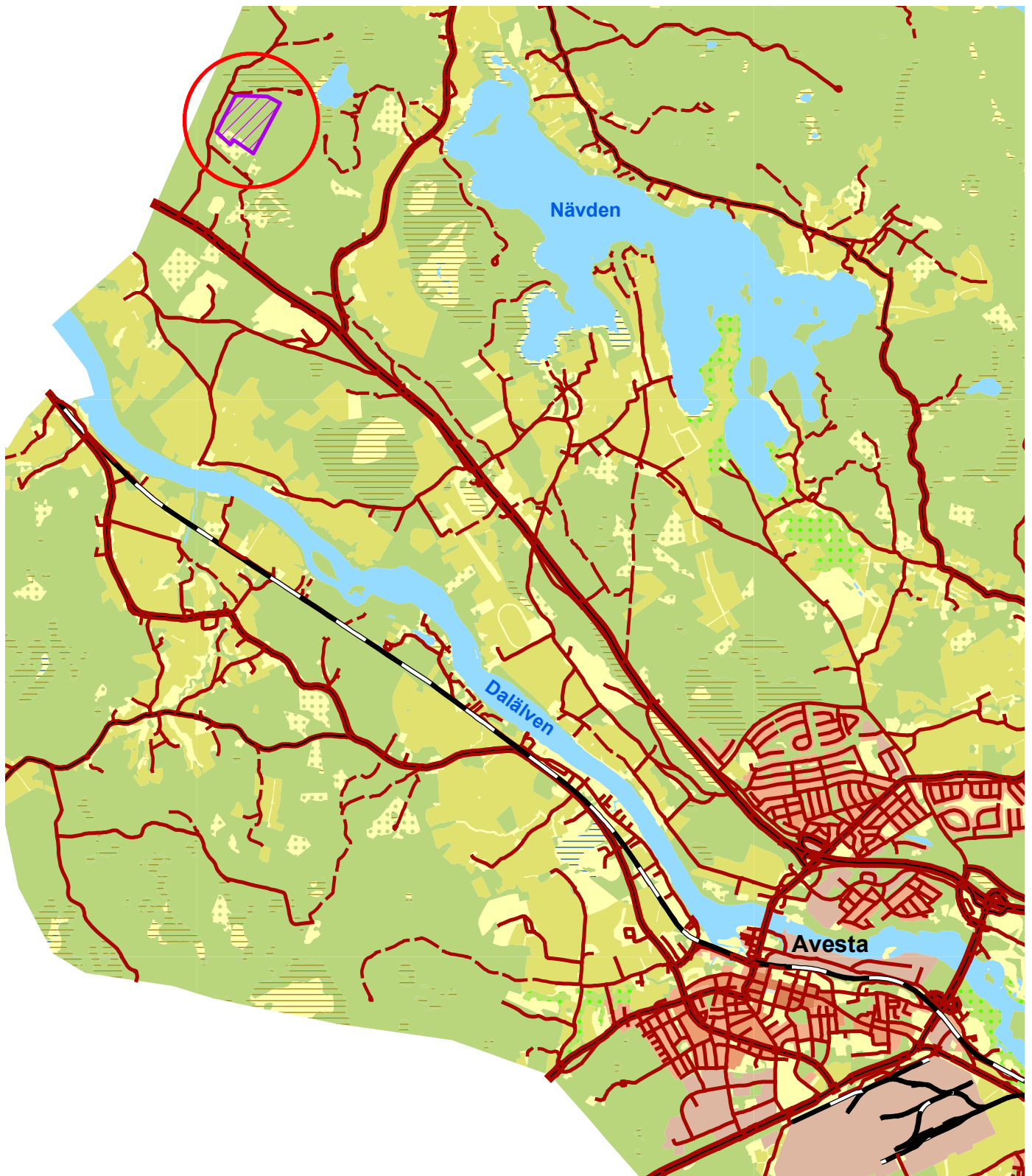
RAÄ-nr 206.

Grustag, totalt 80x45 m (NO-SV). S om vägen består tälten av ett sammanhängande långsmalt schakt 2-3 m dj med tvära kanter. N om vägen är tälten oregelbunden med flera grunda, 0,5-1 m dj, tältytor och ansamlingar av skrotsten. Finns med på laga skifteskartan av år 1851.

Övrig kulturhistorisk lämning.

Figur 1: Utdrag ur fastighetskartan med utredningsområdet inringat. Skala 1:50 000

Figur 2. Utdrag ut fastighetskartan med utredningsområdet markerat med lila och de i texten omnämnda lämningarna markerade med respektive nummer. Skala 1:5 000.